

*Л.Г. Михальчишина,
к.е.н., доцент,
Вінницький національний
агроекологічний університет*

РОЛЬ ТА ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

У статті розглянуто розвиток та регулювання ринку цінних паперів, визначено місце ринку цінних паперів в структурі фінансового ринку. Наведено основні функції ринку цінних паперів, визначено учасників ринку.

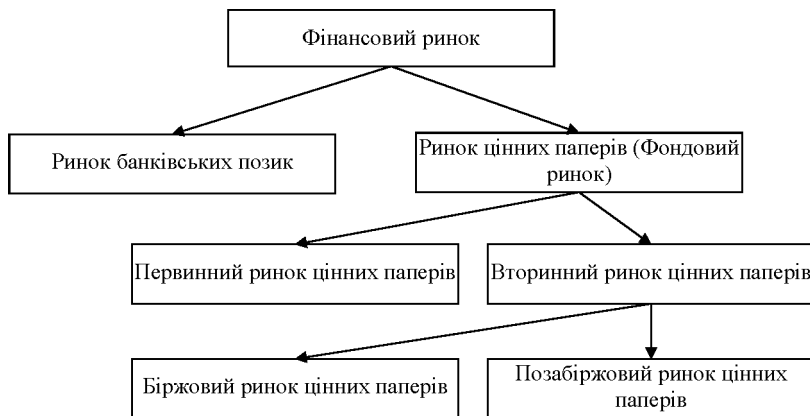
Ринок цінних паперів є важливою складовою ринкової економіки, що сприяє зміцненню та поліпшенню фінансової системи країни, створенню необхідних резервів капіталу, залученню вітчизняного та іноземного капіталу, вільному та ефективному переливу фінансових коштів із малорентабельних галузей та регіонів у високорентабельні, а також із сегментів ринку, де є надлишок капіталу, у сегменти, де відчувається його брак. Останнім часом ринок цінних паперів набув швидкого розвитку, що свідчить про важливість виконуваних ним функцій. На сьогоднішній день питання функціонування ринку цінних паперів є достатньо актуальним оскільки купівля-продаж цінних паперів є джерелом надходження коштів на фондовий ринок.

Вітчизняними науковцями, які досліджували питання функціонування ринку цінних є О.М. Мозговий, В.П. Ходаківська, В.В. Беляєв, С.О. Довгий, М.П. Войнаренко, В.Г. Козак, Н.Б. Кашена, О.Н. Мозговой, С.З. Мошенський.

У сучасній економіці цінні папери та ринок цінних паперів є найважливішими складовими, які забезпечують ефективне функціонування всього ринкового механізму. Сучасний стан розвитку українського ринку цінних паперів повторює світові історичні тенденції розвитку, і багато в чому залежить від напрямків розвитку міжнародних фондових ринків. Розвиток національного фінансового ринку суттєво полегшує інтеграцію в світовий фінансовий ринок та сприяє залученню іноземного капіталу в національну економіку через розміщення цінних паперів.

Державне регулювання ринку цінних паперів здійснюється за допомогою Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Даною комісією регулювання ринку цінних паперів та фондового ринку здійснюється на основі розроблених та затверджених нормативних актів, законів та положень. Комісією здійснюється контроль за дотриманням вимог законодавства, ліцензування, реєстрація ліцензованих учасників.

Якщо розглядати фінансовий ринок як систему, ринок цінних паперів є підсистемою фінансового ринку, який поділяється на первинний та вторинний фондові ринки, в свою чергу вторинний ринок поділяється на біржовий та позабіржовий ринки цінних паперів. Структура ринку цінних паперів наведена на рис. 1.

Рис. 1. Структура ринку цінних паперів [1]

Згідно структури ринку цінних паперів наведеної на рис. 1 можна сказати, що ринок цінних паперів є частиною фінансового ринку та забезпечує можливість швидкого переходу фінансових засобів в різні сектори економіки, що сприяє активізації інвестицій.

З початком створення великих підприємств торгівля акціями стала розповсюдженою. Початківцями в цій справі були голландці та англійці, які розгорнули широку торгівлю в регіоні Індійського океану. Разом з торговими спілками в Англії в XVI-XVIII ст. почали створювати подібні об'єднання для освоєння потужних родовищ корисних копалин, суднобудування тощо. Такі проекти

вимагали великого капіталу. Необхідні кошти нагромаджували шляхом об'єднання капіталу членів спілок (акціонерних товариств), або позичали. При цьому укладали певні фінансові угоди, які описували умови кредитування того чи іншого проекту [3]. Для юридичного оформлення таких фінансових операцій ввели в дію певні боргові зобов'язання або цінні папери – які були прототипом сучасних акцій, які, наприклад, у Лондоні вільно продавали і купували на вулицях і в кафе.

Варто зазначити, що вже тоді акції купувалися та продавалися за ринковою вартістю. На відміну від інших товарів, при купівлі-продажу акцій об'єктом виступала не сама акція, а популярність та вартість акціонерного товариства, що випустило в обіг даний цінний папір.

Найбільшу потребу у грошових коштах, як багато століть тому, так і сьогодні, виявляла держава. Документом, який надавав гарантію повернення коштів, наданих у позику державі та сплату відповідного доходу від надання такої позики, була облігація.

Згодом емітентами облігацій були не тільки держави, а й уряди окремих міст, перекупники та акціонерні товариства. Це сприяло розвитку ринку цінних паперів.

У 1773 році в Лондоні створено перший організований ринок цінних паперів – Лондонська фондова біржа. З того часу і до сьогодні поряд зі стихійним “вуличним” ринком цінних паперів функціонують і організовані ринки – фондові біржі. Варто зазначити, що такі ринки мали величезне значення для бурхливого розвитку торгівлі та промисловості. Перша американська фондова біржа з'явилась в 1791 році в місті Філадельфія, а в 1792 році з'явилась предтеча відомої Нью-Йоркської фондової біржі. Спочатку біржі вели торгівлю не стільки акціями, скільки облігаціями, які охоче випускали уряди та залізничні компанії, які потребували величезних капіталів для створення інфраструктури великого машинного виробництва.

Серед найбільш значимих передумов формування фінансового ринку в Україні слід виділити такі: розвиток альтернативного сектора економіки, формування ринкової інфраструктури, комерціалізація банківської сфери, відміна монополії зовнішньої торгівлі, пільговий порядок оподаткування доходів із цінних паперів, відсутність силового державного

регулювання операцій із цінними паперами. Все це дозволяє посилити платоспроможний попит, який вже зараз формується на ринковій основі. Основним критерієм повинні стати вигідність вкладання капіталу в рамках ринкового механізму і конкурентоспроможність тих, хто хоче його залучити [4].

У розвитку та формуванні ринку цінних паперів України можна виділити два етапи. Перший етап характеризується політикою державного “невтручання”, відсутністю протягом тривалого часу єдиної концепції його формування. Фондовий ринок розвивався сам по собі. Другий етап розвитку характеризується більш активною і конструктивною участю держави, спрямованою на розвиток інфраструктури ринку, формування правового забезпечення та системи регулювання.

В Україні фондовий ринок почав розвиватись у XVIII ст. Одеська фондова біржа була створена в 1796 р., що було на 40 років раніше створення фондової біржі в Москві і на 80 років раніше створення Токійської фондової біржі в Японії. Цінні папери допускались на біржу тільки після ретельної перевірки фінансового стану їх власника, за подання неправдивих відомостей притягували до кримінальної відповідальності, дію маклерів контролював біржовий комітет, урядова комісія постійно стежила за проведенням котирувань цінних паперів [2, с. 6].

На сучасному етапі ринок цінних паперів України значно відстає від рівня його розвитку як у промислово розвинених країнах, так і у країнах із розвинутою економікою та не відповідає потребам економіки.

При розгляді функціонування ринку цінних паперів необхідно також зауважити про учасників фондового ринку. Так, учасниками фондового ринку є емітенти, інвестори та професійні учасники фондового ринку. Так інвестори поділяються на стратегічні, інституційні та приватні. Основною метою стратегічних інвесторів є володіння акціями та можливість управління акціонерним товариством, в той час як інституційні інвестори купують цінні папери компаній з метою формування фондового портфелю. Приватні інвестори вкладають кошти у цінні папери та не претендують на участь в управлінні акціонерним товариством і не формують фондові портфелі. Емітентами на ринку цінних паперів

виступають як акціонерні товариства, так і банківські установи, які здійснюють емісію акцій. Слід також наголосити про велику групу професійних учасників фондового ринку. Такими учасниками є кредитні організації, фінансові компанії, консультанти, фінансові брокери, дилери. Основними видами професійної діяльності є брокерська, дилерська, андеррайтингова діяльність, діяльність з управління цінними паперами, розрахунково-клірингова діяльність, депозитарна, діяльність з ведення реєстру власників цінних паперів.

Ринок цінних паперів займає важливе місце в системі ринкових відносин і виконує безліч функцій. Однією з основних функцій є регулювання та спрямування фінансових потоків. Ринок цінних паперів не може функціонувати без грошових коштів. На сьогоднішній день існує два основних ринкових способи спрямування та регулювання фінансових потоків, ринок цінних паперів та ринок банківських позик. Якщо фінансові ресурси не будуть надходити на ринок, то він припинить функціонувати нормально. Ще однією функцією ринку цінних паперів є залучення інвестицій. Залучення інвестицій здійснюється через механізм купівлі-продажу цінних паперів. Важливою функцією ринку цінних паперів є функція “природного відбору” в економіці, яка здійснюється внаслідок перерозподілу пакету акцій, а в першу чергу контрольного пакету акцій.

Отже, ринок цінних паперів в Україні перебуває на стадії формування, для більш ефективного формування та розвитку ринку необхідним є налагодження системи законодавства, яка б дозволяла повною мірою виконувати всі функції ринку цінних паперів. Ринок цінних паперів не може здійснювати своє функціонування без залучення коштів від здійснення операцій з цінними паперами. При успішному виконанні функцій ринок цінних паперів отримуватиме додаткові надходження, що також сприятиме подальшому та швидшому розвитку ринку відповідно до міжнародного рівня.

Список використаних джерел:

1. Анесянц С.А. Основы функционирования рынка ценных бумаг: Учеб. пособие. / С.А. Анесянц – М.: Финансы и статистика, 2004. – 144 с.

2. Войнаренко М.П. Корпоративні цінні папери: обліково-фінансовий аспект: монографія / М.П. Войнаренко, С.З. Мошенський, Н.А. Пономарьова. – Житомир: ЖДТУ, 2006. – 260 с.
3. Запорожан А.Я. Все об акциях. / А.Я. Запорожан – СПб: Питер, 2001. – 256 с.
4. Ходаківська В.П. Ринок фінансових послуг: навчальний посібник / В.П. Ходаківська, О.Д. Данілов – Ірпінь: Академія ДПС України, 2001. – 501 с.